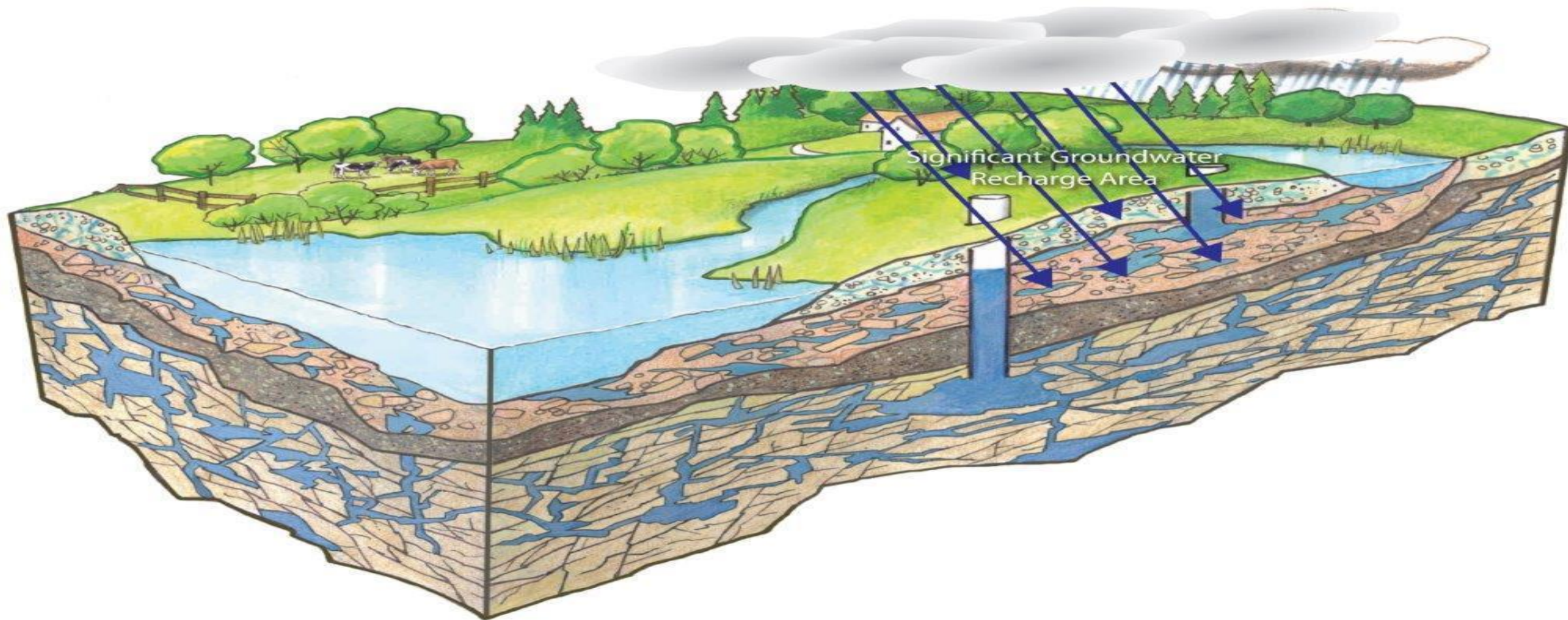

Мавзу 4. Сувдан фойдаланиш ҳуқуқи

МАВЗУ БУЙИЧА ЎРГАНИЛАДИГАН МАСАЛАЛАР

- 1.Сувдан фойдаланишнинг умумий асослари.
- 2.Сув ресурслари ва сув объектларидан фойдаланиш.
- 3.Сувдан фойдаланишнинг устувор йўналишлари.
- 4.Сув объектларидан фойдаланиш муддатлари.
- 5.Сувдан умумий фойдаланиш ва махсус фойдаланиш ҳуқуқи.
- 6.Сувни тақсимлаш ва етказиб бериш.
- 7.Сувдан фойдаланувчилар ва сув етказиб берувчиларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари.
- 9.Сувдан фойдаланувчиларнинг уюшмалари ва бошқа нодавлат бирлашмалар.
- 10.Сувдан фойдаланишнинг турлари.

Фойдаланиш учун адабиётлар

- Suv huquqi. Darslik.(prof Usmonov M. Tahriri ostida) T., 2004-219bet.
- Сваков Д.О. Водное право. Учебно-практическое пособие, М., 2007год.
- Ismoilxo'jaev B., Nazarov X. Ekologiya va suv huquqi,T., TIQXMMI-MTU nashryoti, 2021 y.
- Nazarov X. Ekologiya va suv huquqi: ma'muriy huquqbuzarlik va javobgarlik, TIQXMMI-MTU nashryoti, 2022 y.
- Nazarov X. Ekologiya va suv huquqi: ekologik nazorat. TIQXMMI-MTU nashryoti, 2022 y.
- R.Quentin Grafton, Karen Hussey "Water resources planning and management", London 2011, Cambridge University Press p.423
- O'zbekiston Respublikasi Suv xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan konsepsiyasi. 2020 yil.
- O'zbekiston Respublikasining "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida"gi qonuni,1993 yil.
- O'zbekistonning Ichimlik suvi ta'minoti va oqava suvlarni chiqarib yuborish to'g'risida"gi qonun,O'RQ-784, 22iyul, 2022 y.
- O'zbekiston Respublikasi Suv kodeksi ,2023 yil.

- **Сувдан фойдаланиш ҳуқуқининг умумий асослари**
- . Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаги ер усти ва ер ости сувларидан зарур миқдор ҳамда сифатдаги сувнинг табиий айланишини сақлаш, сув ўсимликлари ва ҳайвонларини асраш, уларда экология мувозанатини сақлаш ва сув ҳавзасига экотизим элементи сифатида зарар етказмаслик шарти билан фойдаланилади.
- Маҳаллий ҳокимият органлари, ўрмон ва сув хўжалиги органлари дарё ирмоқлари ҳосил бўладиган жойларда, сув ҳавзаларининг соҳил бўйидаги минтақаларида дарахтзорларни қайта тиклаш ва дарахтзорга айлантириш ишларини амалга ошириши ҳамда уларнинг сақланишини таъминлаши шарт.

Сув ресурслари ва сув объектларидан фойдаланиш ҳуқуқи

.. Сув ресурслари ва сув объектлари ёки уларнинг бир қисми фойдаланишга қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда берилади.

- Юридик ва жисмоний шахслар сувдан қуйидаги мақсадларда фойдаланиши мумкин:
- ичимлик ва хўжалик-маиший, даволаш, рекреация ва бошқа эҳтиёжлар;
- қишлоқ, балиқчилик, ўрмон, овчилик хўжаликлари эҳтиёжлари;
- саноат, энергетика, транспорт ва бошқа давлат ёки жамоат эҳтиёжлари;
- қайтариб ташланадиган сувларни оқизиш.
- Сув ресурслари ва сув объектлари бир ёки бир қанча мақсадларда фойдаланиш учун берилиши мумкин.
- Трансчегаравий сув объектларининг (Амударё, Сирдарё, Зарафшон дарёлари, Орол денгизи ва бошқа трансчегаравий сув объектларининг) сувларидан фойдаланиш ҳуқуқи Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларида белгиланади

Сувдан фойдаланишнинг устувор йўналишлари.

- Қонунда сувдан фойдаланишнинг қуйидаги устувор йўналишлари белгиланади:
- ичимлик ва хўжалик-маиший, шунингдек, аҳолининг даволаниш эҳтиёжлари;
- санитария ва экологик мақсадлар учун сув чиқариш;
- чорвачилик, шу жумладан, паррандачилик ва қишлоқ хўжалиги ҳайвонларини кўпайтиришнинг бошқа турлари;
- саноат, энергетика ва хизмат кўрсатиш соҳалари;
- суғоришда сувни тежайдиган технологияларни жорий қилган ҳамда томорқа ер участкаларини сув билан таъминлаш устуворлигини ҳисобга олган ҳолда суғориладиган деҳқончилик ва қишлоқ хўжалигини бошқа мақсадларда, жумладан, балиқчиликни сув билан таъминлаш.
- Гидроэнергетикани сув билан таъминлаш устуворлиги бўйича қишлоқ хўжалигини сув билан таъминлашга тенглаштирилади.

Сув объектларидан фойдаланиш муддатлари.

- Сув объектлари доимий ёки вақтинча, шу жумладан давлат-хусусий шериклик асосида фойдаланиш учун берилади.
- Муддати аввалдан белгиланмаган ҳолда фойдаланиш – доимий фойдаланиш деб эътироф этилади.
- Сувдан вақтинча фойдаланиш муддати уч йилдан кам бўлмаслиги ва қирқ тўққиз йилдан ошмаслиги керак.
- Сув объектларидан вақтинча фойдаланиш муддатлари сувдан фойдаланувчи манфаатдор томонлар илтимосномасига биноан, шу сув объектларини танҳо фойдаланиш учун бериш тўғрисида қарор чиқарган ёки ундан махсус фойдаланиш учун рухсатнома берган давлат органлари томонидан узайтирилиши мумкин.

Сувдан умумий фойдаланиш ҳуқуқи:

- Жисмоний шахслар томонидан сувларнинг ва сув объектларининг ҳолатига таъсир этувчи махсус иншоотлар ва қурилмаларни қўлламаган ҳолда ўз эҳтиёжларини ҳамда бошқа эҳтиёжларни қондириш мақсадида сувдан фойдаланиш сувдан умумий фойдаланишдир.
- Сувдан умумий фойдаланиш ушбу Кодекс ва бошқа қонунчилик ҳужжатларида белгиланадиган тартибда рухсатсиз ва чеклашларсиз амалга оширилади.
- Танҳо фойдаланиш учун берилган сув объектларида сувдан умумий фойдаланишга ушбу сув объектларидан фойдаланувчи ташкилотлар томонидан сув хўжалиги органлари, табиий сув объектларида экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш органлари билан келишилган ҳолда белгиланган шартларга кўра йўл қўйилади, зарур ҳолларда эса, бундай сувдан фойдаланиш ва сувни истеъмол қилиш қонунчиликка мувофиқ тақиқлаб қўйилиши мумкин.

Сувдан махсус фойдаланиш ҳуқуқи

- Юридик ва жисмоний шахслар томонидан сувларнинг ва сув объектларининг ҳолатига таъсир этувчи махсус иншоотлар ва қурилмаларни қўллаган ҳолда амалга ошириладиган сувдан фойдаланиш сувдан махсус фойдаланишдир.
- Сувдан махсус фойдаланишга айрим ҳолларда махсус иншоотлар ва қурилмаларни қўлламаган ҳолда, аммо сувларнинг ва сув объектларининг ҳолатига таъсир этадиган сувдан фойдаланиш ҳам киритилиши мумкин

- **. Сувдан махсус фойдаланиш ҳуқуқини тасдиқловчи рухсатнома.**
- Қуйидаги ҳолларда сувдан махсус фойдаланиш рухсатнома асосида амалга оширилади:
 - сув олиш иншоотларидан фойдаланган ҳолда, сув объектларидан бир суткада 5 метр кубдан кўп миқдорда сув олишда;
 - оқова ва коллектор-дренаж сувларини сув объектларига ва рельефга оқизишда.
- Сувдан махсус фойдаланиш учун рухсатнома:
 - ер усти табиий сув объектларидан сув олишда – сув хўжалигининг ҳудудий органлари билан келишилган ҳолда экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш бўйича ҳудудий органлар томонидан;
 - ер ости, минерал ва термал сувларни олишда –экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш бўйича ҳудудий органлар билан келишилган ҳолда геология ва минерал ресурслар бўйича органлар томонидан берилади.
- Сунъий сув объектлари сувидан фойдаланилганда сувдан махсус фойдаланиш учун рухсатнома талаб қилинмайди.
- Сувдан махсус фойдаланиш учун рухсатнома бериш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

Сув хўжалиги тадбирларини ўтказиш, сувдан фойдаланиш шартлари, тўхтатилиши ёки ўзгартирилиши натижасида етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш

- . Юридик ва жисмоний шахсларга сув хўжалиги тадбирларини (сув объектларини қуриш, реконструкция қилиш ва таъмирлаш-тиклаш ишларини ва бошқаларни) ўтказиш, сувлардан нооқилона фойдаланиш, уларни булғатиш, ифлослантириш, камайтириш, сувдан фойдаланиш шартларини қонунга хилоф равишда бекор қилиш ёки ўзгартириш натижасида етказилган зарарнинг ўрни қонунчилик ҳужжатларида белгиланган ҳолларда ва тартибда қопланади.
- Сув объектларининг соҳил бўйи минтақаларида ва санитария муҳофазаси зоналарида қонунга хилоф равишда қурилган объектлар ҳамда қонунга хилоф равишда ўзлаштирилган ер участкаларида сув хўжалиги тадбирларини ўтказиш чоғида етказилган зарарнинг ўрни қопланмайди.

Сувдан алоҳида ва биргаликда фойдаланиш ҳуқуқи:

- Сув объектлари танҳо ёки биргаликда фойдаланишда бўлиши мумкин.
- Ўзларига фойдаланишга берилган ва бошқа жисмоний ёки юридик шахслар фойдаланишига йўл қўйилмайдиган сув объектлари ёхуд уларнинг бир қисмида юридик ёки жисмоний шахснинг сувдан фойдаланиши сувдан танҳо фойдаланиш ҳисобланади.
- Бир нечта юридик ва (ёки) жисмоний шахсларнинг уларга фойдаланишга берилган сув объектлари ёки уларнинг бир қисмида сувдан биргаликда фойдаланиши сувдан биргаликда фойдаланиш ҳисобланади.
- Сув объектлари танҳо ёки биргаликда фойдаланиш учун Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ёхуд тегишли ваколатга эга давлат органи томонидан қонунчилик ҳужжатларида белгиланадиган тартибда тўлиқ ёки қисман берилади.
- Сувдан махсус фойдаланиш рухсатномасига асосан танҳо ва биргаликда фойдаланилади.
- Танҳо ёки биргаликда фойдаланишга берилган сув объектларида сувдан умумий фойдаланишга маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан белгиланган шартлар асосида йўл қўйилади.
- Танҳо ва биргаликда фойдаланиш учун берилган сув объектлари қонунчилик ҳужжатларида белгиланадиган тартибда қайтариб олинади.

СУВНИ ТАҚСИМЛАШ ҲУҚУҚИ ВА ЕТКАЗИБ БЕРИШ МАСЪУЛИЯТИ

:

- **Сув олиш квотаси.**
- Сув олиш квотаси сув хўжалиги органлари томонидан берилади.
- Сувдан махсус фойдаланиш учун табиий сув ҳавзаларидан сув олиш квотаси ушбу Кодекснинг 25-моддасига мувофиқ ваколатли органлар рухсатномаларида белгиланади.
- Ажратилган квота унинг амал қилиш муддати давомида қайта кўриб чиқилмайди, истеъмол қилинадиган сув миқдорига таъсир кўрсатадиган суғориладиган участка майдони, ишлаб чиқариш қувватлари ўзгартирилган ҳолатлар бундан мустасно.
- Сув олиш учун квоталарни ажратишда санитария ва экологик мақсадлар учун сув чиқариш талаблари ҳисобга олиниши зарур.
- Ичимлик суви таъминоти ташкилотларига улар ичимлик суви таъминотини амалга оширишлари учун зарур миқдордаги сув учун квота ажратилади.

• .

Суғориладиган деҳқончилик учун сув олиш квотаси

- **Суғориладиган деҳқончилик учун сув олиш квотаси.** Суғориладиган деҳқончилик учун сув олиш квотаси суғориладиган ер участкаси майдони бир гектар суғориладиган ер учун квота ажратиш нормативларига кўпайтириш орқали ҳисоб-китоб қилинади.
- Бир гектар суғориладиган ер учун квота ажратиш нормативи мазкур гидрографик зонадаги суғориладиган деҳқончиликда сўнгги ўн гидрологик йил давомида амалда олинган сувнинг йиллик ўртача миқдорининг (кубометр) ушбу зонадаги жами суғориладиган майдонга (гектар) нисбати орқали ҳисобланади.
- Бир гектар суғориладиган ер учун квота ажратиш нормативи сув хўжалиги органлари томонидан ҳисоблаб чиқилади ва бир йилда бир марта қайта кўриб чиқилиши мумкин.
- **Суғориладиган деҳқончилик билан боғлиқ бўлмаган сувдан фойдаланиш учун сув олиш учун квотаси.** Суғориладиган деҳқончилик билан боғлиқ бўлмаган сувдан фойдаланиш учун сув олиш учун квотаси сув хўжалиги органлари (ер усти сувлари) ва геология органлари (ер ости сувлари) томонидан сувга бўлган эҳтиёжнинг технологик нормалари асосида берилади.

Сув олиш квотасининг амал қилиш муддати:

- Суғориладиган деҳқончилик мақсадида сув оладиган ва ерни ижара шартномаси асосида тасарруф этадиган сувдан фойдаланувчилар учун – ижара шартномаси амал қиладиган муддатга, аммо 10 йилдан кўп бўлмаган муддатга;
- Суғориладиган деҳқончилик мақсадида сув оладиган бошқа сувдан фойдаланувчилар учун - 10 йилга;
- Суғориладиган деҳқончилик билан боғлиқ бўлмаган мақсадларда сув оладиган сувдан фойдаланувчилар учун – 10 йилгача муддатга;
- Ичимлик суви таъминоти ташкилотларидан ташқари сувдан махсус фойдаланиш учун рухсатнома асосида сув олувчи жисмоний ва юридик шахслар учун – рухсат берувчи ҳужжатнинг амал қилиш муддатига белгиланади.
- Сув олиш квотаси ичимлик суви таъминотини амалга оширувчи ташкилотларга муддати чегараланмаган ҳолда белгиланади.
- Сувдан фойдаланувчининг аризасига мувофиқ, квотанинг амал қилиш муддати янада қисқа муддатга белгиланиши мумкин.

Сув етказиб бериш шартномаси:

- Сувдан фойдаланувчи ва сув етказиб берувчи ўртасидаги тузиладиган шартнома асосида сув етказиб берилади.
- Сув етказиб берувчи сувдан фойдаланувчидан сўровнома олганда, агар улар хизмат кўрсатиладиган зонада жойлашиб, сув олиш квотасига эга бўлса, у билан сув етказиб бериш шартномасини тузиши шарт.
- Шартномада сув етказиб бериш квотаси, етказиб бериладиган сув миқдорини йиллик ёки мавсумий сув олиш лимитига қараб, етказиб бериладиган сув миқдорларига тузатишлар киритиш механизмлари, сув етказиб бериш учун тўлов миқдори ва механизмлари, шунингдек, томонларнинг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари келишилади.
- Сув етказиб бериш учун шартномаларнинг намунавий шакли Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги томонидан (ичимлик ва хўжалик-маиший сув таъминотида сувдан фойдаланиш бундан мустасно) Ўзбекистон Республикаси Экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси (табiiй сув объектларидан сув олишда) ва Ўзбекистон Республикаси Давлат геология ва минерал ресурслар қўмитаси (ер ости сувларидан сув олишда) билан келишилган ҳолда тасдиқланади.

- Қўйидагиларнинг мавжуд бўлиши сув етказиб бериш учун шартнома тузишда мажбурий талаб ҳисобланади:
- сув олиш квотаси;
- сув олиш нуқталарининг сувни ўлчаш ва бошқариш қурилмалари билан жиҳозлангани (томорқа ер участкалари бундан мустасно).
- Томонларнинг ҳуқуқлари, мажбуриятлари ва жавобгарлиги ушбу Кодекс ҳамда бошқа қонунчилик ҳужжатлари талабларига мувофиқ шартномада белгиланади.
- Сув етказиб бериш шартномасида назарда тутилган шартлар бузилганда, сув етказиб берувчи сувдан фойдаланувчини сув билан таъминлашни тўхтатади. Етказиб берувчи, агар сувдан фойдаланувчи уч ой давомида сув етказиб бериш бўйича кўрсатилган хизматлар учун ҳақ тўламаса, сув етказиб беришни тўхтатиши мумкин.

- Сув етказиб берувчи, агар сув етказиб бериш шартномасида ва жадвалида белгиланган миқдорда ҳамда муддатда сув етказиб бермаса, сувдан фойдаланувчига компенсация тўлаши шарт, қуйидаги ҳолатлар бундан мустасно:
- форс-мажор ҳолатлари;
- сувдан фойдаланувчи томонидан сув етказиб бериш шартномасидаги шартлар бажарилмаган ҳолатлари.
- Сувдан фойдаланувчига сув миқдори етказиб берилмагани учун компенсация тўланишини ҳисоблаш тартиби тўғрисидаги низом Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади.
- Сув етказиб бериш шартномаси томонларнинг ўзаро келишувига ёки суд қарорига кўра бекор қилиниши мумкин.

СУВДАН ФОЙДАЛАНУВЧИЛАР ВА СУВ ЕТКАЗИБ БЕРУВЧИЛАРНИНГ ҲУҚУҚ ва МАЖБУРИЯТЛАРИ

-
- **Сувдан фойдаланувчиларнинг ҳуқуқлари:**
- сув объектларидан белгиланган мақсадларда фойдаланиш;
- сувдан қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда фойдаланиш учун иншоотлар, қурилмалар ҳамда бошқа объектларни қуриш ва реконструкция қилиш;
- берилаётган сувнинг миқдори ва сифатини текшириш;
- сувдан фойдаланиш тўғрисидаги шартнома бўйича белгиланган миқдорда сув етказиб берилишини талаб қилиш ва олинмай қолган сув учун компенсация талаб қилиш, қонунчилик ҳужжатларида назарда тутилган ҳолатлар бундан мустасно;
- сув ресурсларини бошқаришга оид қарорлар қабул қилинишида иштирок этиш;
- манбанинг тахмин қилинган ва ҳақиқий сувлигидан келиб чиққан ҳолда сув олиш лимитларини ўзгартириш бўйича таклифлар киритиш;
- ўз ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларининг бузилиши, шу жумладан белгиланган сув олиш лимитлари ва сув бериш режимига мувофиқ сув олиш ҳуқуқининг бузилиши туфайли етказилган зарарнинг ўрни қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда қопланишини талаб қилиш ҳуқуқига эгадир.
- сувдан фойдаланувчилар уюшмалари ва бошқа бирлашмаларини қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда ташкил этиш ҳуқуқига эгадир;
- Сувдан фойдаланувчилар қонунчилик ҳужжатларига мувофиқ бошқа ҳуқуқларга ҳам эга бўлиши мумкин.

Сувдан фойдаланувчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш

Сувдан фойдаланувчилар ҳуқуқлари қонун билан ҳимоя қилинади. Сувдан фойдаланувчиларнинг бузилган ҳуқуқлари қонунчилик ҳужжатларида назарда тутилган тартибда тикланиши лозим.

Сувдан фойдаланувчиларнинг ҳуқуқларини чеклаш.

Қонунчилик ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда аҳоли соғлиғини сақлаш, атроф муҳитни муҳофаза қилиш, миллий хавфсизликни таъминлаш, сув танқислиги, табиий ва техноген хусусиятли фавқулодда вазиятларда сувдан фойдаланувчиларнинг ҳуқуқлари чекланиши мумкин. Бунда аҳолининг ичимлик ва хўжалик-маиший эҳтиёжлари учун сув объектларидан фойдаланиш шароитлари ёмонлашмаслиги лозим.

Сувдан фойдаланувчиларнинг сувдан танҳо фойдаланиш ҳуқуқи ушбу сув объектини танҳо фойдаланишга берган ваколатли орган томонидан, сувдан махсус фойдаланиш ҳуқуқи эса кўрсатилган сувдан фойдаланишга рухсатнома берган ваколатли органлар томонидан қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда чекланиши мумкин.

ЭЪТИБОРИНГИЗ УЧУН
РАЊМАТ